

MEDVE JUDIT

Rendőri kommunikáció a gyermekkorúakkal¹

„A gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, például ha a szülei elválnak, vagy nem tudnak megegyezni a gyermek elhelyezéséről, amennyiben büncselekményt követnek el, vagy annak tanúivá, illetve áldozatává válnak, vagy ha menedéket kérnek. Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogukat számos korlátozás vagy sérelem érheti.”²

Elkötelezettségem a gyermekek iránt – anyaként, leendő nagymamaként, emberként, rendőrként, azaz életem minden szerepében – egyre inkább elmélyült. Ennek bizonyítéka a témaválasztásom is.

Az emberi kultúra és társadalom fejlődésének jelenlegi fokán nem kellene, hogy vitatott legyen az emberi jogot és szabadságot tiszteletben tartó viselkedés. Életkortól függetlenül mindenkit megilletnek ezek a jogok, de a gyermekek hátrányos helyzetben vannak az érdekeik érvényesítése terén, ezért rájuk kiemelt figyelmet kell fordítania az államnak, a társadalomnak, a jogszabályokban nevesített közösségeknek, a családnak és egyéneknek egyaránt. De nem elegendő az elvi állásfoglalás, a gyermekek kiemelt védelmére kizárólag az elveknek megfelelő cselekvések tekinthetők eredménynek. Ezért tapasztalati alapokra helyezve, az alkalmazhatóság szempontjából tekintem át ezt a szakterületet. Célom részletesen feltárni a rendőri munka speciális, kiemelt területének – a gyerekkorúakkal történő kommunikációnak – a sajátosságait és rámutatni a szolgálat ellátása közben előforduló jó és rossz gyakorlatokra. Ennek érdekében négy kérdést szeretnék körüljárni.

1. *Minden esetben ki kell, illetve ki lehet-e hallgatni a büncselekményben érintett gyermeket és/vagy fiatalt? Mi a döntés alapja? Milyen érvek alapján kell vagy lehet határozni a kihallgatás megtartásáról vagy annak mellőzéséről?* Feltételezésem szerint a kiskorú mindenekfelett álló érdekeinek figyelembevétele az elsődleges. Tapasztalataim szerint a döntés nem ilyen alapon történik, s ezt az állításomat a dolgozatban szeretném igazolni.

¹ E tanulmány az ugyanilyen címen 2014 júniusában megvédett mesterszakos diplomamunkám szerkesztett változata. Ezúton köszönöm konzulensemnek, Molnár Katalinnak a diplomamunka elkészítésében, illetve a szöveg rövidítésében, szerkesztésében nyújtott segítségét.

² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve. COM(2011) 60., 6. o.

2. *A kiskorúak meghallgatása és/vagy kihallgatása a rendőri intézkedés, illetve a nyomozás során más módon történjen-e, mint a felnőtteké? Ki, mikor, hányszor, milyen körülmények között végezze ezt?* Feltételezem, hogy a gyermekmeghallgató szobák kialakítása és az ehhez kapcsolódó intézkedések, utasítások jelentős mértékben javítottak a végrehajtó rendőri állomány ez irányú feladatellátásának színvonalán, hatékonyságán. Kérdés, hogy a nyomozást folytató rendőrség az ügyben érintett gyermekek kihallgatását az erre a célra kialakított gyermekmeghallgató szobában, pszichológus jelenlétében végzi-e. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az érintett gyermekek törvényes képviselőjét meghallgatásukkor ki látja el, és a velük történő kommunikáció hogyan zajlik.
3. *A rendőrök megfelelően, kellően felkészülten végzik-e a kiskorúak kihallgatását és/vagy meghallgatását?* Nagy hangsúlyt helyeznek a vonatkozó jogszabályok betartására, sőt a pszichológiai szempontokra is egyre több figyelmet fordítanak, ami teljesen helyénvaló, de a kommunikációval mint a kontaktus megteremtésének kulcsával – álláspontom szerint – problémák vannak.
4. *A jelenlegi gyakorlatban a rendőr készségei, valamint a végrehajtó és a vezető közötti kommunikáció hogyan befolyásolja az érintett gyerekkorúval való kapcsolat minőségét?* A rendőri állomány napi munkája hatékonyabb végzésének csupán egyik feltétele a megfelelő készségek elsajátítása, illetve alkalmazása. A másik kritérium a vezető/vezetés elvárása és támogatása, vagy annak hiánya. Az egyetem mesterképzésén – ahol 2014. évben fejeztem be a tanulmányaimat – a legtöbb tantárgy a vezetői készségek vizsgálatával, fejlesztésével foglalkozik, ebből adódóan indokolt a téma ilyen szempontú vizsgálata is.

Rendőri kommunikáció a gyermekkorúakkal

A gyermekkorúak kihallgatását számos aspektusból lehet vizsgálni. Tapasztalatom szerint a büntetőjogi és eljárásjogi szempontú elemzések fordulnak elő a leggyakrabban. A rendőrség, az ügyészség és a bíróság is a törvények betartására, értelmezésére, gyakorlati megvalósítására fókuszál. A képzések, a publikációk jelentős többsége is ebben a körben fordul elő.

Ez a dolgozat más nézőpontból közelít a gyerekek és a rendőrség kapcsolatához, mégpedig a kommunikáció oldaláról. A cél annak megismerése, hogy a rendőr és a gyermek közötti kommunikációt – a speciális helyzetből adódó-

an – mi jellemzi, illetve mi kell hogy jellemezze. Természetesen nem hagyható figyelmen kívül a vonatkozó szabályozás, amely a kiindulópont. A szabályozások szerinti különböző helyzetekben vizsgálom meg a helyes vagy helytelen kommunikációs gyakorlatot és annak ismérveit. A gyermek jogainak sajátosságai az alanyban, tehát magában a gyermekben, a gyermeki létben rejlenek. „*A gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki mást, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt felnőtté válásához.*”³

Fogalmak tisztázása

Elsőként szükséges röviden néhány fogalom tisztázása, mivel az a speciális helyzet áll fenn, hogy a különböző – a gyermekeket érintő – jogszabályok nem azonos kifejezéseket alkalmaznak.

A büntetőjog gyermekkorúnak a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt tekinti. Bizonyos esetekben – a kiemelten súlyos bűncselekményekben – a büntethetőségi korhatár tizenkét év.⁴ A tizennegyedik életévét betöltött, de a tizennyolcadik életévét meg nem haladott személyt fiatalkorúnak nevezi.⁵ A büntethetőség szempontjából ezek az életkorok relevánsak.

A gyermekvédelmi törvény gyermeknek nevezi a tizennyolc év alatti személyt.

A polgári törvénykönyv szempontjából a beszámítási képesség a mérvado. A kiskorú – tizennyolc év alatti – személyt tekintve korlátozottan beszámíthatónak, a tizennyolc év alatti pedig beszámítási képességgel nem rendelkezőnek.

Tekintettel a vizsgálandó tárgyra, általánosságban a büntetőjogban használatos gyermek- és fiatalkorú fogalmakat használom. Ha a gyermekvédelmi törvény vagy más szabályozás figyelembevételére szükséges, azt külön nevesítem.

Feltehetjük a kérdést, hogy mi az oka, vagy mit jelenthet, hogy különböző, de egymással összefüggő, együttműködő szakterületek mást értenek ugyanazon a kifejezésen. Egyértelmű, hogy az egységes szóhasználat minden szempontból pozitív hatással lenne a problémakör kezelésében, hiszen az egyes jogágaknak megvannak a közös metszéspontjaik.

³ 995/B/1990. AB határozat

⁴ Btk. 16. §

⁵ Btk. 105. § (1) bek.

További, a dolgozat szempontjából jelentős fogalmak még a következők:
Kihallgatás: a büntetőeljárás során annak a személynek a kikérdezése, aki a releváns cselekményben érintett (sértett, tanú, elkövető). „*Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.*”⁶

Meghallgatás: a rendőri intézkedés során az eltűnt, a körözött vagy az igazoltatott személy kikérdezése, ezt jegyzőkönyvben kell rögzíteni. Kifejezetten érdekes adalék a *gyermekmeghallgató szoba* elnevezésében a *meghallgatás* szó használata, ugyanis a büntetőeljárás törvény vonatkozó szabályának megváltoztatásáig a gyermekkorú elkövetőt nem *kihallgatni*, hanem *meghallgatni* kellett. Értelemszerűen erről nem *kihallgatási*, hanem *meghallgatási jegyzőkönyv* készült. Az új törvényi rendelkezés alapján viszont a gyermekkorú elkövetőt is tanúként kell kihallgatni. Akár szép, enyhítő megnevezésnek is tűnhet a helyiség neve, de tudni kell, hogy amikor azt kitalálták, létrehozását eltervezték, akkor még érvényben volt a *meghallgatás* mint büntetőeljárás-jogi cselekmény.

Milyen esetekben kommunikál a rendőr gyermekkorúval?

A büntetőeljárás törvény nem határozza meg, hogy melyik az a legalacsonyabb életkor, amelytől valaki kihallgatható, azaz a tanúskodás képességét nem köti életkorhoz. Nyilvánvaló azonban, hogy a kiskorú tanúkénti kihallgatásának egyik feltétele bizonyos intellektuális szint megléte. Elengedhetetlen feltételek például a spontán megfigyelő- és emlékezőképesség, továbbá a megfelelő szókincs, kifejezőkészség. A gyermekkorút a következő eljárásjogi szerepben kell/lehet kihallgatni:

- *sértett:* akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette⁷, akit sérelem ért;
- *sértett (tanú):* akit sérelem ért, és tudomása van azzal kapcsolatos releváns információról⁸;
- *tanú:* „*akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet*”⁹;
- *elkövető:* „*a tettes, aki a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja*”¹⁰.

6 Be. 79. § (1) bek.

7 Be. 51. § (1) bek.

8 Be. 79. § (1) bek.

9 Uo.

10 Btk. 13. § (1) bek.

Leggyakrabban a gyermekkorú sértett tanúként szerepel az eljárásban. Ennél valamivel kevesebb esetben a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósítójaként. Néhány esetben előfordul, hogy a kiskorú az általános értelemben vett tanúként kerül kapcsolatba a hatósággal. A büntetőeljárás törvény számos különbséget tesz a felnőtt és gyermekkorúak között az eltérő életkori sajátosságaik miatt, s ez indokolja, hogy a kommunikációt tekintve is ezt a szemléletet alkalmazzuk.

Hogyan kommunikál a rendőr a gyermekkorúakkal?

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a büntetőeljárás célja megdönthetetlen bizonyíték és minél több információ beszerzése. A gyermekek érdeke viszont azt kívánja meg, hogy a lehető legkisebb trauma érje őket, azaz a kihallgatás rövid, kíméletes beszélgetés legyen, elkerülve az ismételt traumatizációt. Ez az alapvető ellentét meghatározza a gyermekekkel való kommunikációt, így a kihallgatás menetét is.

Végiggondolva a problémát, egyetlen megoldást látok ennek az ellentétnek a feloldására. A gyerek mindenáron történő kihallgatása helyett egy terapeuta beszélgetne el vele, és gyakorlatilag segítene feldolgozni a traumát, miközben a bűncselekményre vonatkozó releváns tények és adatok is elhangoznának, amelyek később bizonyítékként felhasználhatók lennének. A jelenlegi büntető- és büntetőeljárás-jogi szabályozás szerint ez nem lehetséges, és valószínűleg a nyomozó hatóságok vizsgálóinak, az ügyészeknek, bírának többsége ezt elképzelhetetlennek tartja, mivel így az általuk preferált jogi előírások sérülnének. (Bár elviekben a gyermekek érdekeinek sérthetlensége mellett tesz ki a garast.)

Alapvetések

Lényeges, hogy a kihallgatást végző rendőr jól ismerje a büntetőeljárás gyermekkorúakra vonatkozó rendelkezéseit. Fontos, hogy tisztában legyünk azal, a gyerekeket jellemezheti az úgynevezett forrás-megfigyelési hiba. Őszszekeverhetik a valóban megtörtént események emlékeit azokkal, amelyeket csak gondoltak, álmodtak, vagy amiről kérdezték őket. Utóbbi miatt elengedhetetlen a helyes kérdezési technika, mivel maga a kérdés is befolyásolhatja a későbbi beszámolókat.

A kommunikáció büntetőeljárás-jogi háttere

Tizennégy évesnél fiatalabb személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható, ha vallomást kíván tenni, és a törvényes képviselője (vagy más jogosult) hozzájárul.¹¹

A tanú kihallgatását lehetőleg úgy kell elvégezni, hogy újabb kihallgatása ne váljon szükségessé.¹²

A leglényegesebb különbség a felnőtt és a gyermekkorú kihallgatása között – eljárásjogi szempontból –, hogy míg a felnőttnél minden esetben az igazmondásra és a hamis tanúzásra történő figyelmeztetéssel kezdődik a kihallgatás, addig a gyermekkorúaknál ezt mellőzni kell.¹³ Ezzel a szabályozással a törvényalkotó figyelembe vette, hogy a gyermekek különböző fejlődési szakaszaiban a hazugság fogalma eltérő módon fordul elő, máshogy nyilvánul meg, illetve hazudni mást és mást jelent. Tudnunk kell, hogy a gyermekek képesek hazugságra már hároméves korukban is akár azért, hogy megfeleljenek a kérdező elvárásainak, akár azért, hogy magukat vagy valamely hozzátartozójukat megvédjék. Egy kisiskolás vagy egy serdülő hazugságát már más körülmények is befolyásolhatják, mivel összetettebb kognitív képességek jellemzik őket.

A másik ok, amely indokolja ennek a figyelmeztetésnek a mellőzését, hogy egyáltalán nem biztos, hogy annak tartalmát megértené. Az is előfordulhat, hogy azt esetleg fenyegetésként értelmezné, félelmet keltene benne.

Megjegyzem, hogy a gyermekkorú egyébként sem lenne büntethető hamis tanúzás miatt, ugyanúgy, ahogy más bűncselekmény elkövetése miatt sem. Az úgynevezett hamis tanúzásra történő figyelmeztetés helyett azonban feltétlenül tisztázni kell – az intellektuális képességeinek megfelelően –, hogy mit értünk igazságon. El kell magyarázni, konkrét példával kell megvilágítani az igazság és a hazugság közti különbséget. Arra is ki kell térni, hogy miért fontos, hogy elmondja az általa ismert tényeket. Motiváljuk őt arra, hogy segítse a rendőrség munkáját.

A büntetőeljárás törvény szabályozza, hogy a sértettet, a tanút és az elkövetőt – természetesen a gyermekkorúakat is – tájékoztatni kell az eljárás menetéről. Nyilvánvaló, hogy a tájékoztatásnak csak abban az esetben van értelme, ha azt a gyermekkorú személy megérti, azaz az intellektuális képességeihez és a szókincséhez igazodva hangzik el a közlés.¹⁴

¹¹ Be. 86. § (1)–(2) bek.

¹² 23/2003. BM–IM rendelet (NYOR) 20. § (1) bek.

¹³ Be. 86. § (1) bek.

¹⁴ Be. 86. § (3) bek.

Sajnálatos módon – tapasztalatom szerint – ez a közérthető tájékoztatás az esetek többségében elmarad, ennek következtében sérülnek az állampolgári jogok. Azáltal, hogy a büntetőeljárásban az érintett nem tudja, mi fog történni, mennyi ideig fog az tartani, kiszolgáltatottá és bizonytalanná válik. Gyakran a pozícióval való visszaélés és a hatalmi fölény tudatos érzékeltetése van az ilyen rendőri magatartás hátterében.

Az alkotmányos demokráciát megelőző korszakban a rendőri hatalom deklarálása természetes és gyakran elvárt viselkedés volt. A jelenlegi nemzetközi elvárás – az állampolgárok szolgálata – még nem vált minden rendőr szemléletének és viselkedésmódjának részévé annak ellenére, hogy a jogi szabályozások változása már megtörtént.

Az eljárás menetének ismertetése különösen fontos a gyermekkorúaknál, több okból is. Míg a felnőttek életkorából, tapasztalataiból adódóan vannak/lehetnek ismeretei a nyomozás folyamatáról, a vele szemben alkalmazható intézkedésekről, a gyermekkorúak nincsenek birtokában ilyen információknak, ezáltal fokozottabb a kiszolgáltatottságuk. Ez a szokatlan, új helyzet az ő életükben feltétlenül magyarázatra szorul. Elfogadhatatlan az az álláspont, hogy a gyerek ügysem értené meg az ügymenetet és ennek kellékeit, ezért marad el a tájékoztatás. Meggyőződésem, hogy a gyermek értelmi szintjének megfelelően, a hivatali és a jogi nyelvezet kerülésével, de az esemény súlyát érzékeltetve („ez nem játék”) kell elmondani a szükséges információkat.

A kommunikáció pszichológiai háttere

Mint korábban már kifejtettem, a kihallgatás célja, hogy a hatóság számára fontos információkat tudjunk meg, amelyek bizonyítékkul szolgálnak (például a cselekmény körülményeire, okára, lefolyására).

A kommunikáció oldaláról tekintve az adó információt juttat el a vevőhöz, mégpedig a két felet összekötő kommunikációs csatormán keresztül. A kihallgatásnál ez legtöbbször verbálisan történik. Ebben a helyzetben az adó elmondja a közlendőjét, a vevő pedig hallja. Ezzel azonban a kommunikáció még nem valósul meg. Ahhoz, hogy valóban létrejöjjön, a vevőnek nem csupán átvennie, hanem dekódolnia is kell az információt.

A felnőtt korúak és a gyermekkorúak kihallgatása ebben különbözik leginkább. Amikor felnőtt-felnőtt között folyik a kommunikáció, általában nem okoz nehézséget a dekódolás. Ezzel ellentétben a gyermeknek gyakran nincsen kellő tudása (például szókincse) ahhoz, hogy a dekódolást önállóan elvégezze,

azaz magyarázat nélkül megértse a közlést. Ilyenkor a kihallgató rendőrnek meg kell ismernie a gyermek szókincsét, szóhasználatát, azt, hogy számára pontosan mi mit jelent. A kihallgatás során következetesen az ő kifejezéseit kell használni. Különösen fontos ez a szexuális bűncselekményeknél, a nemi szervek vagy a szexuális jellegű viselkedés, cselekedet megnevezésekor.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a gyerekek alapvetően érzelmi alapon gondolkodnak, ellentétben a felnőttkorra jellemző racionális gondolkodásmóddal. Erre kell építeni a gyermekkorú kihallgatásakor, ki kell aknázni a gyermek hangulat- és érzelemfüggő emlékezetében rejlő lehetőségeket. Ennek lényege az a felismerés, hogy ha emlékezeti kódoláskor a hangulat egyezik az előhívás hangulatával, jobb lesz az emlékezeti teljesítmény. (Ezért lehet hasznos például a helyszíni kihallgatás, de minden esetben mérlegelni kell, hogy a helyszín által keltett sokrétű emlékképek és érzelmek nem zaklatják-e fel túlzottan a kihallgatottat.)

Az emlékezet szorosan összefügg az időtényezővel. A kisgyermekek is képesek jó színvonalú emlékezeti teljesítményre, de ne feledjük, hogy beszámolójuk annál pontosabb, minél kevesebb idő telt el az esemény óta. A gyermeket tehát célszerű az esemény után a lehető leghamarabb kihallgatni, de más szempontokat is mérlegelni kell. Ilyen például a gyermek fizikai és lelki állapota, vagy akár a napszak is. Azt is figyelembe kell venni, hogy a gyermekek időtudata csak fokozatosan alakul ki. Azaz számukra nem feltétlenül jelentenek bármit is a „tegnap, két hete, holnapután” stb. kifejezések. Inkább tudják kezelni az olyan meghatározásokat, hogy „amikor legutóbb a nagymamánál voltunk”, vagy „még kettőt kell aludni...”.

Annak ellenére, hogy a gyermekek emlékezete pontos, összességében kevesebbre emlékezhetnek, mint a felnőttek. Ez frusztrálttá teheti a kérdezőt, hajlamosítva őt arra, hogy a saját hipotézisét tükröző irányított kérdéseket tegyen fel, vagy más módon gyakoroljon nyomást a gyerekekre. (Az irányított kérdés fogalmát később fejtem ki.)

A gyermekeknek nehézséget jelenthet bizonyos részletekre való visszamemlékezés. Egyes, a nyomozás szempontjából lényeges momentumok a gyermekeknek nem feltétlenül fontosak, ezért nehezebben felidézhetők. Számukra például nincs jelentősége annak, hogy milyen ruhát viselt az elkövető, annak viszont igen, hogy hová dobta el a játékát. Következésképpen megállapítható, hogy a gyermeki élményvilág lényegesen eltér a felnőttekétől.

Összegezve: a gyermekkorú kihallgatása akkor lehet sikeres – mint ahogyan minden más kommunikációs forma –, ha az adó és a vevő közösen ismert jelrendszert használ, ha megfelelő csatorna áll rendelkezésre, ha a felek

kölcsönösen figyelnek egymásra, és ha a téma, amelyről beszélnek, mindkettőjük számára legalább részben ismert.

Kérdések – befolyásolás

A kihallgatást végző rendőr – és/vagy a parancsnoka – határozza meg, hogy milyen módszert, kommunikációs eszközöket alkalmaz a nyomozási cselekmény során. Az alkalmazott, illetve alkalmazandó megoldásokat a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességéhez kell igazítani. Ezekon túlmenően természetesen egyéb körülményeket is figyelembe kell venni, így például az ügy jellemzőit, valamint a felnőttek által a gyermekekre gyakorolt úgynevezett szociális befolyásoló hatást. A jelenséggel kapcsolatban nem az a kérdés, hogy az fennáll-e vagy sem, mert ez nem kerülhető el, hanem a szociális hatás mértéke, jellege, terjedelme. A kihallgatás alkalmával a felnőtt- és gyerekszerep találkozása teremti meg az alapvető szituációt. A helyzetet tovább súlyosbitja, hogy a felnőtt egy hivatalos személy: rendőr.

Az egyik legjelentősebb szociális befolyásoló tényező a kihallgató neme. A gyermek kihallgatásakor nem hagyható figyelmen kívül, hogy férfi vagy nő a kihallgató. Minden esetben úgy kell dönteni, hogy mit szeretne a gyermek; biztosítani kell a gyermek által elfogadható személyt. Ez legtöbbször azonos nemű, vagyis a kislány férfit, a kislányok nőt fogadnak el könnyebben. A nemek azonosságából adódó azonos jelrendszer és metakommunikáció fontos kommunikációs eszközzé válik a kapcsolat lelegején: segítheti a jó kommunikáció megalapozását. A kihallgatott gyermek esetében pedig azért lehet fontos a nemi eltérések figyelembevétele, mert más viselkedési és beszédmód lehet hatékony egy kislány és egy kislány esetében.

Ha megkérdezzük a gyermeket valmiről, az ugyanúgy beépülhet az emlékek közé, mint minden más. Később nem feltétlenül tudja majd elkülöníteni, hogy csak kérdezték erről, vagy megtörtént vele. Éppen ezért rendkívüli jelentősége van a kihallgatás során a kérdések helyes – befolyásolástól mentes – megfogalmazásának.

Ha a kérdező például azt gondolja, hogy a gyermeket valamilyen sérelem érte, hajlamos lehet úgy feltenni a kérdéseket, hogy a válaszok igazolják a hipotézisét. Fontos, hogy a kérdező tudatában legyen annak az esetleges nyomásnak, amelyet a gyermekre gyakorol a kérdés közben. A felnőtt szociális befolyásának következtében ugyanis tehet a gyermek valótlan kijelentéseket, és a rosszul feltett kérdések később is lehetetlenné tehetik annak a kiderítését, hogy

pontosan mi történt. A gyermek ez esetben a felnőttnek való megfelelési igény következtében válaszol az elvárásnak megfelelően és a valóságtól eltérően. Hasonló okok vezethetnek oda, hogy a gyermekek értelmetlen kérdésekre, illetve olyan kérdésekre is felelnek, amelyekre valójában nem tudják a választ.

Alapvető szabály, hogy a kihallgatás idején biztosítani kell a gyermek számára, hogy önállóan, összefüggően, a saját szavaival mondja el a vele történeteket (szabad felidézés). Kérdéseket csak ezt követően szabad hozzá intézni. A történetek kérdésekkel többször megakasztott elmondása azt az üzenetet hordozhatja a gyermek számára, hogy a beszámolója nem megfelelő, a kérdező nem elégedett, hiszen újra és újra ugyanarról faggatja. A szociális befolyásolás következtében a gyermek egy idő után megpróbálhatja elmondását a kérdező feltételezett elvárásához igazítani; ezért beszámolójának hiányzó részleteit – valós élmények hiányában – a saját fantáziájából, vágyaiból származó elemekkel bővítheti.

Nagyon fontos már a kihallgatás elején tisztázni, hogy olyan válaszokat is adhat, hogy „nem tudom” vagy „nem emlékszem”. Egyértelművé kell tenni a gyermek számára, hogy nem baj, nem hiba, ha nem felel olyan kérdésekre, amelyekre nem ismeri a választ.

A hibák elkerülése érdekében a kommunikáció legelején fel kell mérni a gyermek gondolkodásának érettségét, érzelmi állapotát, és birtokában kell lenni a helyes kérdezési technikának. Ez tanulható és tanulandó készség!

Hogyan kérdezzünk? Milyen kérdéseket lehet feltenni?

- A kérdéseket kizárólag a szabad felidézés után alkalmazzuk!
- Először nyílt kérdések legyenek (kevésbé befolyásolók)! Például: „Azt mondtad, hogy egy idős férfi volt. Hogy nézett ki?”
- Zárt, direkt, illetve eldöntendő kérdéseket csak a legvégén tegyünk fel a részletek pontosítására! Például: „Tehát fekete pulóverben volt?”

Kerülendő, illetve tilos:

- Zárt és eldöntendő kérdés a kihallgatás kezdeti szakaszában. Például: „Bottal ütött meg?”
- A kihallgató elvárásainak kifejezése. Például: „Arra ugye emlékszel, hogy...?”, „És azután ezt meg ezt csinálta?”
- A gyermek által elmondottak átfogalmazása. Például: „Azt mondd, ekkor elővette a nemi szervét?” (Azt a kifejezést kell alkalmazni, amit a gyermek használ a nemi szervre.)
- A válasz bevárása nélkül újabb kérdés feltétele. Például: „Hová ütött? A fenekedre?”

A gyermeket megzavarhatja, ha túl hosszúak a kérdések vagy túl bonyolult a megfogalmazásuk, mivel ez a megértést akadályozhatja, ezért törekedni kell a tömör, rövid, egyértelmű és világos kifejezőmódra.

Különbségek és hasonlóságok az eljárásjogi státus szerint

A nyomozás eredményességének alapfeltétele a gyermekkorúval való hatékony kommunikáció, bármely eljárásjogi pozícióban van is. A hatékony kommunikáció alapja, hogy a gyermek megértse a közlést. Ennek érdekében tehát a kihallgatás során egyszerűen és érthetően kell fogalmazni, a gyermek szokáncséhez igazodó nyelvhasználattal, kerülni kell a félreérthető, kétértelmű kifejezéseket, és ügyelni kell arra is, hogy a kommunikáció mindvégig a beszédhelyzetnek megfelelő legyen.

A kihallgatás stresszhelyzet a gyermek számára, ami abból adódik, hogy nem tudja, mi fog vele történni, és bizonytalan abban is, hogy mennyire tud megfelelni a felnőtt elvárásainak. A kihallgatónak törekednie kell a lehető leginkább stresszmentes légkör megteremtésére. Ezt úgy érheti el, ha a bizonytalansági tényezőket csökkenti. Ahelyett, hogy azonnal kérdésekkel kezdi bombázni a gyermeket, először ráhangolja a helyzetre: bemutatkozik, elmondja neki, hogy mi fog történni, az időben meddig fog tartani, lehet szünet, ha igényli (szükségletek, fáradtság); elmagyarázza, hogy miért van szükség a kihallgatásra, és mi annak a jelentősége. Ezt követően biztosítani kell, hogy a gyermek szabadon idézze fel az eseményeket. A felidézést nagyban segíti az úgynevezett értő hallgatás, ami azt jelenti, hogy a kihallgatást végző időről időre röviden összefoglalja a gyermek által elmondottakat, és ösztönzi a folytatásra. Például: „Értem, tehát ez meg ez történt. Részletesebben is el tudnád ezt mesélni?” Ahogy azt előzőleg kifejtettem, a kérdéseket csak ez után a szakasz után, azaz a kihallgatás végén szabad feltenni.

Sértett tanú vagy sértett

A gyermekkorúak esetén különösen fontos, hogy különbséget tegyünk a sértett és a sértett tanú között. Mint azt *A kommunikáció büntetőeljárás-jogi háttere* című alfejezetben már kifejtettem, a tizenéves fiatalabb személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. Tehát a gyermekkorú esetén a sértett kihallga-

tasát lehetőség szerint el kell kerülni. (Ha például van olyan tanú, akinek feltehetően tudomása van minden olyan információról, amelyről a kiskorú sértett is tud, elég tanúként a felnőttet kihallgatni. Tehát a sértett nem kell, hogy tanú pozíciójában kontaktusba kerüljön a hatósággal, a rendőrrel.)

Bármilyen minőségében kerül kapcsolatba a gyerek a rendőrséggel, az inkriminált cselekmény érzelmi hatást gyakorolt rá, azt ezen az alapon ítéli meg. Az emocionális hatás fokozottan jelentkezik a sértettnél, és ez befolyással van a kommunikációjára. A helyzet nehézsége, hogy egy traumatizált gyermeknek, aki csalódott a felnőttekben, de egyúttal függő helyzetben van tőlük, egy vadidegen felnőttnek kell vallomást tennie, azaz bizalmas (gyakran intim) témáról megnyilatkoznia. Sok esetben közeli hozzátartozóra vagy az áldozat által szeretett személyre vonatkozóan kell negatív dolgokról, cselekményekről beszélnie. Ezért tehát a kontaktus tekintetében – ha valamilyen szinten rangsorolható egyáltalán – a legnehezebb feladat a sértett kihallgatása.

Természetesen jelentőséggel bír ezekben a helyzetekben a bűncselekmény jellege és súlya. Az áldozat kevésbé traumatizált, ha például egy egyszerű megítélésű vagy on el leni bűncselekményt követnek el a sérelmére, mint ha egy szexuális abúzust vagy testi sértést. Fontos, hogy a kihallgatást végző tudatában legyen annak, hogy a sértett nem feltétlenül a számára releváns információkat helyezi előtérbe, hiszen egy adott cselekmény megítélése teljesen más büntetőjogi (bizonyítási) oldalról, mint az azt átélő szempontjából.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a kihallgatott sérülékeny, fejlődésben lévő, kialakulatlan személyiségű ember, akinek korlátozottak a megismerő és emlékezeti funkciói, és ez negatívan befolyásolja az emlékezeti felidézés pontosságát és részletességét. Előfordul, hogy a gyakran összezavarodott kiskorú nem tud a hatóság elvárásainak megfelelni, azaz nem tud minden kérdésre pontos választ adni. Ilyenkor sajnos gyakori az a helytelen reakció a rendőr részéről, hogy rosszálló, számon kérő kijelentéseket tesz. („Nem hiszem el...”, „Emlékezned kell erre!”) Véleményem szerint a nyomozó hatóság és a bíróság nem ítélheti meg, hogy a sértettnél mire kell emlékeznie. Az emlékezőképesség hiányosságai nem kérhetők számon a tanún.

A rendőrnél tudnia kell azt, hogy gyakori sértettti viselkedés, hogy a sértett nem képes szembeülni az eseményekkel. Ilyenkor a sértett önvédelmi reakcióként a tudatából kvázi törölni akarja az eseményeket, és úgy nyilatkozik, hogy „nem is vele történt” az adott cselekmény, vagy „nem is valóság, ami történt”, azaz le is tagadja, hogy bármilyen abúzus érte.

A sértett úgynevezett fokozott készenléti állapotban van (vészjelzés-készség), amit szorongás, félelem, tehetetlenségérzés, ingerlékenység jellemez-

het, ezért akár indulatos, ellenséges is lehet az intézkedő rendőrrel szemben. A kihallgatónak ismernie kell ezt a fajta pszichés jelenséget ahhoz, hogy megfelelően kezelhesse. A helyzet megoldásához a metakommunikációs eszközökre is szükség van, nem elegendők a verbális közlések. Fontos, hogy a rendőr minden módon (szavai, gesztusai, mimikája stb. útján) nyugalmat, kiegyensúlyozottságot, segítő támogatást sugározzon.

A kihallgatás idején mindvégig figyelembe kell venni, hogy a gyermek súlyos traumát, negatív élményt élt át, amelyről nyilván kellemetlen és fájó beszélnie. Ezért a lehető legkíméletesebb, legtapintatosabb módon kell lefolytatni a vele való beszélgetést annak érdekében, hogy elkerüljük, illetve minimalizáljuk a másodlagos áldozattá válást.

A jelenlegi gyakorlat – tapasztalataim szerint – távol áll ettől. Nem ritka, hogy a sértettet egy eljárás idején több alkalommal is kihallgatják, ismétlődő szakértői vizsgálatoknak vetik alá. Ez a többszörösen viktimizáló magatartás nyilvánvalóan sérti a gyermek érdekeinek érvényesülését.

Minden esetben indokolt lenne a súlyos traumát átélt sértettek vallomási-technikai eszközzel történő rögzítése. Ezzel elkerülhető lenne a többszöri kihallgatás, továbbá felhasználható lenne a szakértői vizsgálatához és a bírósági szakban is.

A jelenlegi jogi szabályozás lehetővé teszi, hogy azokban az esetekben, amikor a büntetőeljárás törvény nem ír elő a sértett számára személyes közreműködési kötelezettséget, a kiskorú sértettet megillető jogokat – nevében, helyette és érdekében – a képviselők gyakorolhassák. Ez a rendelkezés a gyermekek kíméletét és védelmét szolgálja. A jog által biztosított lehetőség ellenére gyakori, hogy a hatóság ragaszkodik a kiskorú sértett kihallgatásához.

Lehetőség van arra is, hogy a tizennégy évesnél fiatalabb sértett érdekében segítő járjon el, aki lehet bizonyos esetekben a gondozó, illetve az általa megjelölt hozzátartozó.¹⁵ Ez a rendelkezés ugyancsak a gyermek érdekeit szolgálja, a gyakorlatban azonban nagyon ritkán alkalmazzák.

Elkövető

A gyermekeket minden eljárás során gondosan, érzékenyen és tisztelettel kell kezelni. Vonatkozik ez a fiatalkorú gyanúsítottokra éppúgy, mint arra a gyermekkorú személyre, aki megvalósítja bűncselekmény törvényi tényállását, de tekintettel életkorára nem büntethető, ezért kihallgatása tanúként, nem pedig

¹⁵ Be. 59. §

gyanúsítottként történik. Mindkét esetben különös figyelmet kell fordítani az érintett személyes helyzetére, jólétére és különleges szükségleteire, mint ahogy azt a nemzetközi előírások, elvárások is szabályozzák. „Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmóddhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.”¹⁶

Egyes álláspontok szerint a gyermekkorú elkövetőt ugyanúgy áldozatnak kell tekinteni, mint a sértettet, mivel a kriminalitás útjára éppen a veszélyeztető körülményei miatt került, és problémáját nem a büntető törvénykönyv szankcióival lehet megoldani, hanem hatékony gyermekvédelmi intézkedésekkel, tehát segítségre szorul.

A jelenlegi szabályozás szerint alapesetben nem büntethető a tettéért az, aki a bűncselekmény elkövetésekor nem töltötte be a tizennegyedik életévét.¹⁷ Az utóbbi években azonban történtek olyan kirívó esetek, amelyek miatt a jogalkotó indokoltan látta bizonyos súlyos esetekben ez alól a szabály alól kivételt tenni. Az úgynevezett kiemelt tárgyi súlyú, élet elleni erőszakos bűncselekmények (emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, életveszélyt vagy halált okozó testi sértés, rablás, kifosztás) esetén a kiskorú büntethető tizennégy évesnél fiatalabban is akkor, ha a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte a tizenkettedik életévét, és ha az elkövetéskor birtokában volt a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátásnak.

A gyermekkorú elkövetőkre jellemző, hogy gyakran nem képesek átlátni az ok-okozati összefüggést az általuk elkövetett cselekmény és annak következménye között. Előfordul, hogy lényegtelen dolgokat tartanak fontosnak, miközben a lényegesekről nem tudnak felvilágosítást adni. Nem ritka, hogy időben és térben nem megfelelően helyezik el az egyes cselekményelemeket. Ez életkori sajátosságukból fakad, tehát félreértés azt hinni, hogy szándékosan félre akarnak vezetni. A kihallgató feladata, hogy segítsen átgondolni és rendszerezni az eseményeket.

A rendőrnek ügyelnie kell arra, hogy ne vádolja meg a gyermeket. Egyrészt azért, mert ehhez nincs joga, másrészt ezzel maga ellen fordítja őt, és

¹⁶ A gyermek jogairól szóló egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény 40. cikk. 17 Btk. 16. §

így az információszerezés, ami végső soron a kihallgatás célja volna, veszélybe kerül. Soha, semmi esetben sem szidalmazhatja, minősítheti az elkövetőt. Tapasztalatom szerint az az általános rendőri attitűd, hogy már a nyomozás kezdetén bűnösnek nyilvánítják és elítélik a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító tizennégy évesnél fiatalabb személyt.

A kihallgató megértő, elvárásoktól mentes, jóindulatú és támogató hozzáállása segíti a gyermek megfelelő együttműködését. Az egyértelműen közvetített őszinte kíváncsiság pedig növeli a megnyílás esélyét. „Támogató társ” jelenlétében pontosabb tanúvallomások kaphatók, kevésbé érvényesülnek a szociális befolyásolás hatásai.

Tanú

A tizennégy évesnél fiatalabb személy akkor hallgatható ki tanúként, ha bizonyítandó tényről tudomása lehet, és a vallomása mással nem pótolható.¹⁸ Tehát mielőtt a gyermekkorú tanúkénti kihallgatása megtörténik, meg kell vizsgálni, van-e más módja a szükséges bizonyíték beszerzésének, és ha igen, akkor minden esetben mellőzendő a kihallgatás.

Fokozottabban érvényes a gyerekekre, mint a felnőttekre, hogy az idő múlásával egyre nehezebben tudnak visszaemlékezni valamely múltbéli eseményre. Minél később történik a visszaidézés, illetve a kihallgatás, valószínűleg annál kevesebb információt kapunk a tanútól.

Egy bűncselekményt vagy bármely ahhoz kapcsolódó tény, körülményt az észlelése esetén akarunktól függetlenül – nem tanulási folyamatban –, úgynevezett önkéntelen bevésési folyamat során az rögzítünk emlékezetünkben. A bevésés (kódolás) és később a felidézés (előhívás) is függ az illető fizikai és lelki állapotától. Fáradtan, érzelmileg túlfeszített állapotban a legegyszerűbb összefüggésekre is nehéz visszaemlékezni. Ezért olyan időpontot kell választani, ami ideális az információ beszerzéséhez.

A tanú kihallgatásánál az időtényező mellett az úgynevezett megfelelési kényszer is befolyásolja a vallomást. A gyerekek a felnőtt, a rendőr elvárásainak meg akarnak felelni, ezért akár olyan kérdésekre is válaszolnak, amelyekre a választ valójában nem tudják. A pontos felidézésre gyakran az is negatívan hat, hogy a kiskorú fél attól, hogy olyan dolgokat kérdeznek tőle, amit nem tud, ez okból a kommunikáció módját, formáját a kihallgatott személy képességeihez igazítva szükséges megválasztani. Szavakkal és nem

¹⁸ Be. 86. § (1) bek.

verbális jelekkel is azt üzenje a rendőr a gyerekeknek, hogy bízik benne, és nincs olyan elvárása, amely miatt hátrányos helyzetbe kerülhet a tanú.

Törvényes képviselő, támogató, gondozó

A kiskorúakkal történő rendőri kommunikációnak tulajdonképpen része a szülővel, törvényes képviselővel való kapcsolat is. A gyakorlatban – a jogi előírásoknak megfelelően – a gyerek törvényes képviselője jelen van a kihallgatáson. Az arra vonatkozó szabályozás, amely lehetővé teszi a támogató, segítő személy közreműködését – ami a gyermek számára biztonságos légkört teremthet –, tulajdonképpen nem működik. Nyilvánvaló, hogy az állampolgárok ezt a szabályozást nem kell hogy ismerjék, erről a hatóság kell hogy tájékoztatást nyújtson. Ez a legritkább esetben történik meg.

A szükséges információkat nem csupán a kihallgatottnak, hanem a törvényes képviselőnek, a szülőnek is meg kell adni. A hatósággal történő érintkezésükkor és végig az eljárás folyamán, haladéktalanul és megfelelő módon tájékoztatni kell az eljárás menetéről: *„Szabály szerint a gyermeket és a szülőt vagy a jogi képviselőt közvetlenül kell tájékoztatni. A szülőnek adott tájékoztatás nem helyettesítheti a gyermeknek adott tájékoztatást.”*¹⁹

Sajnos előfordul, hogy a jelen lévő törvényes képviselőre úgy tekintenek, mint egy tárgyra, érdemben nem beszélnek vele, holott a gyermek együttműködését, bizalmát növelné, ha azt látná, hogy mindkét felnőtt személy támogatja őt. Miközben a következő törvényhely egyértelműen meghatározza, hogy őt is az eljárás részeként kell kezelni, mi több, gyakorlatilag ő dönt arról, hogy a gyermek megtagadja-e a tanúvallomás tételét: *„Aki szellemi vagy egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni, és a törvényes képviselője, vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul.”*²⁰ Ez a szabály általánosan minden tizenévesnél fiatalabb tanúra vonatkozik.

Ha mindezt nagyon röviden szeretnénk megérteni, néhány kulcsszó megmutatja a kérdéskör lényegét: empátia, együttműködés, rugalmasság – azaz jó kommunikációs kompetencia.

¹⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17., 21. o.

²⁰ Be. 86. § (2) bek.

Következtetések

A vázolt kommunikációs, pszichológiai és jogi dilemmák önmagukban is igazolják azt a feltevést, hogy a gyermekekkel történő rendőri kommunikáció jelentős mértékben eltér/el kell hogy térjen a felnőttekétől.

Kitűnik, hogy a befolyásolás, a személyi és fizikai környezet nagyban megalapozza a kihallgatás minőségét és mikéntjét, ezért arra kiemelt figyelmet kell fordítani. Jól látható, hogy a probléma összetettsége, sokrétűsége megkívánja a jogi, rendőri, pszichológiai, kommunikációs ismeretek együttes meglétét. Magas képzettség és nagy tapasztalat szükséges a színvonalas feladatellátáshoz.

A rendőrök felkészültsége, kompetenciái nagyon kevés esetben felelnek meg azoknak a speciális követelményeknek, amelyek az előbbi, egyébként korántsem teljes felsorolásban szerepelnek.

A legmagasabb fokú kommunikációs kompetencia ismérvei, a situációt pontos felismerése és az érzések helyzetnek megfelelő kifejezése elengedhetetlen ahhoz, hogy a kiskorúakkal a kapcsolatteremtés hatékony legyen. Egy gyermek kihallgatása nem működhet, ha a rendőr nem képes pontos tájékozódásra mások jelzéseiben.

Ezek mellett a perszonális és interperszonális kompetenciák mellett jelen kell lennie a magas fokú erkölcsi értékrendnek, és az emberi méltóság tiszteletben tartása éppúgy fontos, mint a jóindulat, a másik emberhez való barátságos közeledés.

Összességében megállapítható, hogy a stratégia szintjén – a kisebb, javítható hiányosságoktól eltekintve – a helyes koncepció kialakítása megtörtént, de a taktikai intézkedések, a gyakorlat terén sürgős, lényeges változtatások szükségesek.

Vezetői kommunikáció – belső kommunikáció

A rendészeti vezetés folyamatának, funkciójának – információgyűjtés (feladatvétele), tervezés, döntés, szervezés (koordinálás), irányítás, ellenőrzés és értékelés – minden elemében fontos szerepet játszik az interakció, az emberi kapcsolatok, a társas érintkezés valamelyik formája. Az, hogy a vezetők és a beosztottak hogyan kommunikálnak egymással, nagyban meghatározza azt is, hogy a rendőrök és a civilek közötti interakciók milyen minőségűek lesznek. Nélkülözhetetlen tehát, hogy egy gyermekkorúak kihallgatásával foglal-

kozó dolgozat a vezetők és beosztottak közötti kommunikációt is érintse. A második fejezet ezt a kérdést járja körül.

*A kihallgatást végző kollégák
és közvetlen parancsnokaik közötti kommunikáció*

Általában nem vitatott, hogy a szakmai felkészültség, tudás lényeges helyen áll a vezetői tevékenység megítélésében, miközben a kommunikációs ismereteknek és készségeknek igen kevesen tulajdonítanak jelentőséget. Jellemző, hogy évtizedeken keresztül a magyar rendőrtisztképzésben a szociális készségek fejlesztésével foglalkozó tantárgyakat (mint például a pszichológia, a kommunikáció vagy az etika) az általános műveltséghez tartozó, azaz a „futottak még” tantárgyak közé sorolták. Údító fejlemény volt, amikor a kilencvenes évektől a rendészeti szakközépiskolákban bevezették a társadalom- és kommunikációs ismeretek nevű tantárgyat, amennyire lehetett, gyakorlati képzési formában.

A parancsnoki feladatok sorában tulajdonképpen egyetlen olyan módszer létezik, amely annak valamennyi szakaszában egyaránt alkalmazandó/alkalmazható, ez pedig a kommunikáció. Ennek oka egyrészt az a nyilvánvaló magyarázat, hogy a vezető és a beosztott közötti kontaktus kizárólag a kommunikáció valamely formájával jöhet létre, másrészt hogy a kommunikáció sokrétűsége lehetővé teszi az említett specifikumokhoz való idomulást. Kijelenthető tehát, hogy a hatékony vezetés sarkalatos eleme a jó kommunikáció.

A rendészeti vezető tevékenységének sokrétűségéből, összetettségéből következően nem emelhető ki egy vagy néhány olyan kommunikációs stílus, módszer vagy műfaj, amely a hatékonyság záloga, amely bármikor biztosan alkalmazható. Éppen fordítva kell megközelíteni a problémát: a parancsnoki kommunikáció hatékonyságának kulcsa a helyes technika és hangvétel megválasztása. Az egyik leginkább meghatározó elem maga a konkrét feladat. A megoldandó kérdések különbözősége – azok súlya, nehézsége, egyéb jellemzői – determinálja a helyes kommunikációt.

Vezetélméleti megközelítés – a teóriák szintje

A parancsnoki kommunikációt, a már említett jegyek mellett, meghatározza, hogy az illető milyen vezetői iskola szerint végzi a munkáját. A klasszikus, neoklasszikus vagy modern iskola, eltérő jellemzői okán, a kontaktus jegyeit is megszabja.

Ha mindenek előtt a kitűzött eredmény elérése áll (klasszikus irányzat), nyilván másféle kontaktust kell alkalmaznia a vezetőnek, mint a nyílt szervezeti rendszeren alapuló (modern irányzat), az embert munkaerőt domináns tényezőként tekintő nézet esetén. (Megjegyzem, véleményem szerint az alkotmányos jogállam keretei között nem fogadható el a klasszikus irányzat.)

A vezetői irányzatokhoz hasonlóan meghatározó szerepe van a vezetési stílusnak is. Nem kétséges, hogy másmilyen kapcsolatot teremt a demokratikus, mást az autokratikus és megint mást a megengedő stílust preferáló vezető a beosztottjaival. A feladat kiosztását vagy annak megbeszélését a kapcsolat jellege, a függőségi viszony hangsúlyozása, azaz a vezetési stílus is nagymértékben befolyásolja.

A vezetők a mai magyar rendészeti kultúrában a legfontosabbnak a törvények, normák betartását és a felsőbb vezetőknek való megfelelést, valamint a szakmai ismereteket tartják. Ezek mellett a kommunikáció minőségét, milyenségét elenyésző súlyú tényezőként kezelik, az állomány szükségleteit általában figyelmen kívül hagyják. Az állomány feldolgozhatatlanul sok információt – elsősorban a jogszabályok változására, új intézkedésekre vonatkozókat – kap, miközben szándékosan nem jutnak el hozzá olyan tudnivalók, amelyek a helyzete vagy akár a munkája szempontjából lényegesek. Ezáltal tulajdonképpen adott ismeret birtoklása az, ami a vezetőt és a beosztottat megkülönbözteti. Sokan még ma is előszeretettel hangoztatják azt a közhelyet, hogy „a tudás, az információ hatalom”, s vissza is élnek ezzel a hatalommal.

A vezetők többségének nem kétséges, hogy magasabb beosztásba kerülésük feltétele, hogy az általuk alkalmazott kommunikációs eszközöket, módszereket az közvetlen vezetők is elfogadják. Tapasztalatom szerint sok parancsnok úgy gondolja: a hierarchiában elfoglalt helye feljogosítja arra, hogy viselkedésével is demonstrálja a státusát, illetve ezzel is erősítse pozícióját. Úgy tűnik, a parancsnokok többségének jelenleg nem elegendő, hogy a státusa, a kiadott parancsai, utasításai meghatározzák beosztását, hanem a viselkedésében, a kommunikációs stílusában is érzékelteti beosztottjaival, hogy ők „alacsonyabb rangúak”. A hierarchiában biztosított – és mindenki által ismert – rangsor szerint kialakított interakciót alkalmazzák az emberi kapcsolatok dimenziójában is. A vezetők nem tudnak vagy nem akarnak más hangvételt használni. A parancsnok az általa alkalmazott módszert tartja helyesnek, és elvárja, hogy a beosztottjai elfogadják, igazodjanak hozzá.

A katonai hierarchikus rendszerben működő szervezeteknél – fokozottan érvényes ez a félkatonai fegyveres szervezetekre – az alá-fölé rendeltségi vi-

szony a nyilvánvalóan meghatározó. Nem szükségszerű azonban, hogy ennek bármilyen negatív hatása legyen a beosztottra. Ezt igazolja egyebek között a rendőri hivatás etikai kódexének vonatkozó pontja is: „A vezető tiszteletben tartja beosztottjai emberi méltóságát, gondoskodik róluk, megbecsüléssel és részrehajlás nélkül irányítja őket. Személyes példamutatósával is ösztönzi munkatársait, igényli és meghallgatja véleményüket, tanácsaival és iránymutatásaival segíti a munkavégzést. Betartja és betartatja a törvényeket, magas szintű követelményeket támaszt.”²¹

De mit mutat a gyakorlat?

Természetesen a vezetői szintek közötti különbségek is hatással vannak az interperszonális kapcsolatra, illetve az információáramlásra. Mások a követelmények, illetve más lehetőségek állnak rendelkezésre az alsó, a közép- és a felső vezető esetén. Nem kétséges azonban, hogy napjainkban a felső vezetés által meghatározott feladat nem csupán tartalmában, hanem megjelenésében, formájában is hordoz üzenetet. Azzal, ahogyan a főnök parancsot, utasítást ad, hatással van a beosztottjaira, a középvezetőkre. A hierarchia szintjein végiggördül az elvárás megfogalmazásával együtt a stílus is, kvázi a követelményeknek való megfelelés részeként.

A gyakorlatban nem ritkán tapasztalható, hogy a vezetői kommunikáció éppen fordítva működik, mint ahogyan az ideális, helyes, elvárható volna. A vezető feladata, hogy megtalálja azt a kommunikációs módszert, eszközt, stílust, amellyel adott beosztottnál – aki lehet akár parancsnok, alparancsnok is – eléri, hogy feladatait a leghatékonyabb módon végezze. Ehhez nyilvánvalóan ismerni kell az alárendelt személyiségjegyeit, intellektuális képességeit, szakmai tudását.

A vezetői kommunikációnak számos területe, jellemzője, módja elemezhető, értékelhető a rendőri szervezeti egységeknél. A rendészeti vezetői belső kommunikációban alapvető módosítások, mi több, szemléletbeli változtatások szükségesek. Ezek a kontaktust befolyásoló fordulatok az egyén szakmai hozzáállására, az erkölcsi értékrendjére és a személyiségére is hatást gyakorolnak. Első és alapvető kérdés a kommunikáció jelentőségének és hatásának felismerése és elfogadása, valamint a kommunikáció mint szakterü-

²¹ A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe 11. pont: A vezetőkről.

let, illetve szaktudás elismerése. A második a meglévő készségek fejlesztésének lehetősége és szükségessége.

Sok vezető meggyőződése, hogy ha kinevezték adott beosztásba, az azt jelenti, hogy minden tekintetben alkalmas arra a feladatra. Vagyis úgy gondolja, ha nehéz szakmai problémák megoldására képes, illetve képesnek tartják rá, egy olyan egyszerű dolog, mint a kommunikáció – a beszéd és az írás – már csak nem okozhat gondot. Sőt, parancsnokként ő a mintaadó a beosztotti állomány számára. Egy alacsonyabb beosztású munkatárs – legyen akár magyartanár vagy retorikai szakember – nem tudhatja jobban a kommunikáció mikéntjét, mint ő.

Vezetői felelősség a beosztott készségfejlesztésében

Motiválás

A jó vezető alapfeladata, hogy a beosztott motiválása, a szolgálat ellátásának minél hatékonyabb és színvonalasabb teljesítése érdekében az adott beosztottnál szükséges kommunikációt alkalmazzon. Nem a beosztottól kell elvárni az alkalmazkodást, a parancsnoknak kell/kellene figyelemmel lennie az alárendeltek egyéniségére.

A motiváció befolyásolása rövid és hosszú távon egyaránt kardinális kérdés. Ezért nem engedheti meg magának egyetlen jó vezető sem, hogy ne fordítson erre figyelmet. Ennek alkalmazásához elengedhetetlen az egyén személyiségjegyeinek ismerete, tudni kell, mikor, kinél alkalmazható például az érdeklődésből fakadó belső motiváció felkeltése, vagy a külső tényező, a jutalmazással elérhető befolyásolás.

A rendőri vezető hatékony munkavégzéséhez önmagában nem elegendő a magas szintű szaktudása. Nem ő végzi a konkrét feladatokat – így a gyermekkorú kihallgatását sem –, hanem az osztálynak, a csapatnak, a munkatársaknak kell ezt megtenniük az ő irányításával. Ahhoz, hogy a beosztottaiban, kollégáiban bizalmat alakítson ki és támogatást szerezzen, ahhoz, hogy az együttműködésük tartós és sikeres legyen, a részükről alkalmazott tudatos, odafigyelő, jól megtervezett és a gyakorlatban kiválóan megvalósított kommunikáció kell. Ehhez természetesen jó kommunikációs képességekre van szükség.²²

²² Ez a gondolat az Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar kommunikáció tantárgyainak általános leírásából származik.

A motiváció a legritkább esetben egyetlen momentum a tevékenység folyamán, tulajdonképpen egy változó intenzitású, nem csupán pozitív, hanem adott esetben negatív irányú, de folyamatos befolyásolás. Tekintettel arra, hogy ez a hatás felelős a viselkedések beindításáért, irányáért, erősségéért és fenntartásáért, valamely új feladat bevezetésekor döntő szerepe van a gyakorlat kialakításánál. A gyermekmeghallgató szobák használata, illetve az ahhoz társuló új szemléletmód kialakítása sem lehet működőképes megfelelő ösztönzés nélkül. Tisztában kell lennie minden vezetőnek azzal, hogy a motiváció hatásmechanizmusában gyakran együtt jelennek meg a viselkedés fiziológiai jelenségei, érzelmi és társas meghatározói, ezért olyan sajátos kommunikációs kompetenciára, empátiával alátámasztott együttműködésre van szükség, amely ezt a hatást biztosan kiváltja.

Az intézményes érdekek és az egyéni szemléletmód minél szélesebb egybeesése nélkül nem lesz képes a beosztott magas színvonalú teljesítményre. A parancsnoknak példát kell mutatnia, és a feladat meghatározásánál a szemléletalkotására is gondot kell fordítania.

Stílus – Közvetlenség kontra távolságtartás

A végleteket sem hagyhatjuk szó nélkül, de első lépésként természetesen a leggyakrabban előforduló jelenségekre célszerű fókuszálni. A rendőrségen belül mindennapos jelenség az egymással kapcsolatba kerülők tegeződése, és gyakran gondot okoz a magázódás. Van olyan parancsnok, aki a magázódó – lássuk be, a rendőri szervezeti kultúrára nem jellemző – formában látja a megoldást. (Én magam a magázódást rendkívül kedvelem, de be kell látnom, hogy napjaink trendje a tegeződő formát preferálja, s ezt figyelmen kívül hagyni hiba.) Számos szituációban ez helyénvaló, de gyakran olyan helyzet alakul ki, mintha fehér ing-nyakkendő-öltönyben játszanák a futballmérkőzést. Általánosságban megállapítható, hogy mindkét forma használata indokolt, szükséges, de a jelenleginél nagyobb odafigyeléssel kellene megválasztani, hogy milyen helyzetben, kivel, kikkel melyik az adekvát.

A másik gyakori, de mégis szélsőségesnek nevezhető beszéd – ami nem hagyható ki a dolgozatból – a vég nélküli káromkodás. Sajnálatos módon a mindennapi beszélgetések gyakori eleme a förtelmes szavak használata, mi több, a rendőri intézkedés alá vont személyek közül sokan élnek ilyen kifejezésekkel, de ez nem lenne szabad, hogy befolyásolja a rendőrök beszédét. Tévedés azt hinni, hogy a csúnya szavak a vezető és a beosztott közötti közvetlenség, szolidaritás a hierarchia lerombolásának megfelelő eszköze. Nem

beszélve arról, hogy gyakran sértő lehet mások számára, de legalábbis az intelligencia hiányosságára, műveletlenségre, durvaságra utal. Felnőttek körében sem éppen kívánatos ez a stílus, de hogy erre a nyelvi durvaságra még gyerekek előtt is rengeteg példa van, az egyenesen megengedhetetlen. Ez akkor sem jó megoldás, ha maga a gyerek beszél trágár módon. Az előbbieken egyfajta jó tanácsként írtam arról, hogy a kihallgatáskor a rendőr beszédének is a gyerek szóhasználatához kell illeszkednie, de a káromkodásokra, szitkozódásokra ez természetesen nem igaz.

Gyermekmeghallgató szoba – és használata?

„Figyelembe véve, hogy mint azt az egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (EJEE) garantálja, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatával összhangban, a személyek igazságszolgáltatáshoz és tisztességes tárgyaláshoz való joga – annak minden elemével (így különösen a tájékoztatáshoz, a meghallgatáshoz, a törvényes védelemhez és a képviselőhöz való joggal) együtt – egy demokratikus társadalomban elengedhetetlen, és ugyanúgy érvényes a gyermekekre is, tekintetbe véve azonban saját nézeteik kialakítására vonatkozó képességüket.”²³

Az előbbi európai uniós iránymutatás alapján a közigazgatási és igazságügyi miniszter 2011-ben rendeletben írta elő a gyermekmeghallgató szobák kialakítását, illetve használatát hazánkban.²⁴ Ennek alapján 2014-ig minden megyei rendőr-főkapitányság köteles kialakítani ilyen helyiségeket, és a tizennégy éven aluli gyermekek kihallgatását abban lebonyolítani. A rendelet végrehajtására, a rendőri eljárások során a gyermekekkel kapcsolatos tevékenység magas színvonalú végrehajtása érdekében az ORFK vezetője utasításban²⁵ szabályozta a gyermekbarát igazságszolgáltatáshoz mint komplex programhoz kötődő feladatokat. Az intézkedések a társadalmi kívánalmaknak teljes mértékben megfelelően jöttek létre. Az utasítás kiadásával megvalósult a rendőrségi objektumokban létrehozott gyermekmeghallgató szobák használatának egységes szakmai protokollja. Az is a komplexitást dicséri, hogy a rendőröknek képzés is elő van írva. Az alapképzések során azonban vagy egyáltalán nem, vagy nagyon minimális mértékű kommunikációs ismeret-

²³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17., 14. o.

²⁴ 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról.

²⁵ A gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről szóló 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás.

reketek tanulnak, és különösen nagy hiány mutatkozik a gyakorlati képzésben.²⁶ Honnan tudnák akkor a rendőrök, hogyan kell bánni, beszélni a gyerekekkel a büntetőeljárás idején. Pedig a válasz nagyon egyszerű: különösen körültekintően, kizárólag segítő, nem pedig hatalmi attitűddel, empatikusan, toleránsan. Ezek a magyarországi rendőri kommunikációban egyáltalán nem magától értődők, ezért kell tanulniuk, gyakorolniuk mindazoknak, akik az eljárásokban gyerekekkel találkozhatnak.

Essék szó a kommunikáció harmadlagos tényezőiről is, amelyeknek óriási a jelentőségük. A gyermekmeghallgató szobák berendezése színvilágában, bútorzatában barátságosabb környezetet teremt a kihallgatáshoz, mint az általában a hivatali helyiségekre jellemző. Különböző játékok – fiúknak, lányoknak –, kis asztal és szék, játszósarok van a szobában. A kép- és hangfelvétel rögzítésére alkalmas technikai eszközök rejtett módon vannak felszerelve. A felvétel készítéséről tájékoztatni kell az érintetteket, de oldottabb légkör megteremtésére van lehetőség, ha a kamera és a mikrofon nem látható.

Persze hibákat is el lehet követni. A „gyermekbarát” kollégák áteshetnek a ló másik oldalára, amikor túl sok vagy kisebb gyerekeknek való játékokat helyeznek el, rózsaszínre festik a falakat, mintha csak lányok lennének a kihallgatott gyerekek között.

A büntetőeljárás szabályozás szerint adott esetben több személy – ügyvéd, törvényes képviselő, segítő, a kihallgatást végző – tartózkodik az irodában a kihallgatás idején, ezért a helyiség mérete is ennek megfelelő kell hogy legyen.

Itt vizsgálom meg azt is, hogy a gyermekkorúak meghallgatását végző kollégák kapnak-e és ha igen, milyen segítséget az őket irányító vezetőjüktől. Nagy általánosságban azt lehet mondani, hogy kevés valóban segítő instrukciót kapnak, vagy amit kapnak, az nem feltétlenül szakszerű. Ez több tényezőtől adódik. Az egyik, hogy maga a vezető nem végzett soha ilyen kihallgatást. A másik, hogy a téma fontossága a gyakorlati alkalmazásban még mindig nem kapta meg az őt megillető helyet a büntetőeljárásban.

Az a nézet, amely szerint ha kiadunk egy jogszabályt, azzal a feladat végrehajtása elintézettnek tekinthető, nem tartható. A beosztottat ugyanis motiválni is kell arra, hogy az új eljárásokat elsajátítsa, azoknak szükségét érezze, és alkalmazza is őket. Csak ebben az esetben válhat valóra a jogalkotó szándéka.

²⁶ Lásd erről nagyon alaposan Molnár Katalin: A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője I. Magyar Rendészet, 2008/4., 74–93. o.; II.: Magyar Rendészet, 2009/1–2., 109–119. o.

Íme, néhány egyszerű példa az előbbiekre:

A kihallgató személyének, nemének megválasztására akár már a parancsnok is figyelhetne. Sok esetben viszont sem idő, sem emberi erőforrás nem áll rendelkezésre a körültekintő válogatáshoz. Megjegyzem, rugalmasabb és hatékonyabb munkaszervezéssel ez a probléma is áthidalható lenne. A közelmúltban a megyében volt olyan eset, amikor tisztán a véletlen múlt, hogy a sértett kilencéves (!) kislány nőgyógyászati vizsgálatra kísérését egy tapasztalt női kolléga tudta megoldani. Mert éppen nem ért rá más. Ez azonban megengedhetetlen. Képzelnék el, mi van, ha ő sem ér rá. Akkor egy férfi kíséri el? Az általánosan bevett gyakorlat szerint az ügynevezett forrónyomos csoportban lévő vizsgáló az, aki először kapcsolatba kerül a gyermekkel. Legtöbbször egy másik kolléga viszi orvosi vizsgálatra, majd egy harmadikra szignálják az ügyet. Vagyis mire a gyermek a kihallgatás fázisába jut, addigra akár három vagy több – különböző nemű, szociális érzékenységű, stílusú stb. – rendőrrel találkozott. Mind idegen, felnőtt, „hivatalos személy”, akik között „elvész a gyermek”. Hol vannak itt a gyermek érdekei?

A gyermekmeghallgató szobákat fel kell szerelni kép- és hangrögzítésre alkalmas technikával.²⁷ ORFK-utasítás szabályozza, hogy azt milyen esetekben kell és lehet használni.²⁸ És azt is rendelet szabályozza, hogy a kihallgatást hogyan lehet kép- és hangfelvételen rögzíteni.²⁹ Persze azt a tényt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ezek az eszközök milyen minőségű felvételek elkészítésére alkalmasak és hogyan vannak elhelyezve, de most nem erről szeretnék beszélni. Hiába van ugyanis eszköz, ha a kihallgatásról hang- és képfelvétel készítésére nem ad utasítást a parancsnok, akkor a beosztottnak talán eszébe sem jut, vagy ha igen, nem mer benne dönteni, vagy ha úgy is döntene, hogy használja, a körülmények nehézsége visszatartja őt. Nem beszélve arról, hogy nincs meg sem a megfelelő protokollja, sem a kialakult gyakorlata annak, hogy az esetlegesen elkészített felvételeket a büntetőeljárás további szakaszaiban használják-e, és hogyan. Például elfogadják-e bizonyítékként. Pedig ehhez elég meggyőző érv lehetne a következő megállapítás: *„Amióta léteznek a modern kor kommunikációs vívmányai (a szóbeli közléseket is rögzíteni, azaz maradandóvá tenni képes hang- és képrögzítő el-*

²⁷ 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról.

²⁸ 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről.

²⁹ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

*járások; illetve az egyszer már lejegyzett szöveg gyors változtatását is lehetővé tevő elektronikus írás), azóta nem igaz többé »a szó elszáll, az írás megmarad« képlet.*³⁰

Amiért ezt a rendszert alkalmazni kellene, az a gyermek védelme. Jelesül az, hogy a vallomást a gyermeknek ne kelljen többször és különböző személyek előtt megtennie és ezáltal megannyiszor keresztülmennie a lelkiileg nehéz, sokszor gyötrő emlékeken, érzelmeken. Vagyis mellette „csak” ez az egyetlen érv szól. Ellene viszont – ahogy említettem – sok. A rendőrök sajnos nem mérik fel, hogy az egyetlen, de a humánumot tükröző érv sokkal többet kellene hogy nyomjon a latban, mint a mindenképp fölé helyezett, jól bejáratott, bár nem hatékony és kifogásolható rendőri, jogi, hivatali „eljárás- és szokásrend”.

A hangrögzítésnek meglehetne például az az előnye, hogy a rendőr is jobban ügyelne a szavaira, a beszédére. Mert a hangrögzítés „előnye például, ha ezáltal szóbeli megnyilvánulásainkban is felelősségteljesebben nyilatkozunk, nem mondunk akármit és akárhogyan”³¹. Ha a kihallgatást hang- és képfelvétellel rögzítjük, azon nemcsak a gyerek viselkedése, beszéde látszik és hallatszik, hanem az őt kihallgató személyé is. Ez persze akár segítségére lehet egy pszichológusi vizsgálatnak is, hiszen pontosan nyomon lehetne követni, hogy kinek milyen reakciói voltak a beszélgetés során. Mindamellet egyfajta védelmet nyújthat a rendőr számára is, ha később azzal gyanúsítanak, hogy a gyermeket befolyásoló módon beszélt vagy viselkedett. Vagyis ha megtanulnánk használni ezt a modern technikai eszközt, az nemcsak a gyermek előbbiekben kifejtett érdekeit, hanem a mieinket is szolgálná.

A felvétel azonban kétélű fegyver is lehet, mert hiszen azon az is látszik, ha a kihallgató nem szakszerűen, törvénysértően, vagy „csak” kulturálatlanul viselkedik, ennek alapján utólag joggal vonható felelősségre. Ráadásul maga rögzíti ehhez a bizonyítékot...

Utolsó adalékként beszédek a *táblázat* számadatai is a gyermekmeghallgató szobák országos kihasználtságáról. Feltűnhet az utolsó oszlopban azoknak a meglehetősen magas száma, akiket e szobák használatára, az eljárás mikéntjére oktattak. Ez jó hír, ám nem lehet tudni, hogy a felkészítés milyen mély: a kompetenciák valós fejlesztésére irányul, vagy csupán a jogszabályok ismertetésében merül ki? Ez azonban egy következő vizsgálat tárgya lehetne.

³⁰ Molnár Katalin: Kommunikáció a rendvédelmi munkában. Főiskolai jegyzet. Rendőrtisztai Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001, 29–31. o.

³¹ Uo.

**A gyermekmeghallgató szobák használata
2013. január 1.–december 31. között**

hely	átadás ideje	a kihallgatást/meghallgatást végző			oktatásban részesülők száma (fő)
		rendőr	nyomozási bíró	pszichológus/pszi- chológus szakértő	
Budapest					
V. Kerületi Rkp.	2011. 10. 19.	7	–	3	
VII. Kerületi Rkp.	2012. 02. 14.	26	–	9	
Baranya					
Pécsi Rkp.	2013.12. 18.	–	–	–	51
Bács-Kiskun					
Kecskeméti Rkp.	2013. 02. 08.	10	2	25	70 (büntügy) 225 (közrend)
Békés					
Békéscsabai Rkp.	2013. 10. 24.	13	3	19	21
Borsod-Abaúj-Zemplén					
Miskolci Rkp.	2013. 02. 27.	84	1	–	folyamatos
Csongrád					
Szegedi Rkp.	2012. 11. 08.	–	1	3	40
Fejér					
autópálya-álosztály	2013. 11. 08.	13	8	17	267
Győr-Moson-Sopron					
Győri Rkp.	2012. 11. 23.	33	–	4	928
Hajdú-Bihar					
Berettyóújfalui Rkp.	2013. 04. 03.	33	–	–	33
Heves					
Egri Rkp.	2013. 05. 22.	1	–	–	39
Jász-Nagykun-Szolnok					
Szolnoki Rkp.	2013. 09. 20.	1	–	–	207
Komárom-Esztergom					
Tatabányai Rkp.	2012. 09. 26.	6	5	4	n. a.
Nógrád					
Bátonyterenyei Rkp.	2013. 03. 06.	n. a.	–	–	53
Pest					
Dunakeszi Rkp.	2013. 09. 27.	2	–	–	n. a.
Somogy					
Kaposvári Rkp.	2013. 12. 18.	–	–	–	45
Szabolcs-Szatmár-Bereg					
	2013. 10. 18.	1	–	–	34
Tolna					
	2013. 03. 23.	8	–	2	462
Vas					
Szombathelyi Rkp.	2012. 02. 22.	3	–	1	167
Veszprém					
Veszprémi Rkp.	2012. 02. 23.	1	5	–	235
Zala					
Nagykanizsai Rkp.	2012. 09. 26.	10	–	7	171
Összesen		253+	34	94	1779+

A hatékonyság javításának lehetőségei

„A rendőrségen belüli információ-áramlás hatékonyabbá tételével növekedhet a rendőri munka eredményessége, különösen akkor, ha ez által javul a szervezetek és szolgálatok közötti kapcsolat, fejlődik a munkatársak szakértelme, vonzóvá és kiszámíthatóvá válik a testületen belül bejárható életpálya, nő a hivatal biztonságát és elismerést nyújtó megtartó ereje.”³²

Mire van ehhez szükség? Ezt csak egy tudományos kutatás tudja korrekten kimutatni. Véleményem szerint a következő elemek a legfontosabbak:

- jó vezető, aki tudja, hogy a kommunikációs kompetenciák fejlesztendők;
- jó vezető, aki tudja, hogy a különböző feladatok eltérő kommunikációt igényelnek;
- jó vezető, aki tudja, hogy a helyzet és a környezet befolyásolja a kontaktus milyenségét;
- jó vezető, aki tudja, hogy a meghallgatás képessége rendkívül fontos.

A szükséges változtatásokhoz elsőként az úgynevezett rejtett erőszak jelenlétét vizsgálom. Az azonban elemzések nélkül is kijelenthető, hogy a döntésképes – azaz a felelősséget vállaló – vezető gondolatai tiszták, rendszerezettek, szakmai alapjai stabilak. Ezek birtokában nagy valószínűséggel mindenki képes helyes, világos és ezáltal hatékony kommunikációra. Ennek következtében pedig rá tudja venni az embereket, a beosztottakat, hogy együtt valósítsák meg a közösen kitűzött és/vagy mindenki által elfogadott célt.

A modern vezetésstudomány, pszichológia és egyéb társadalomtudományok számos olyan kutatási módszerrel és eredménnyel büszkélkednek, amelyek használhatók lennének a rendészet hatékonyságának növelésére is. A jelen kor elterjedt elemzési módszerei közül a rendvédelem területén a dokumentumelemzés és a megfigyelés alkalmazható leginkább.

Ha a magyar rendészet végre ki tudna lépni a katonai vagy ami még problémásabb: a félkatonai szervezeti felépítés korláta közül, akkor rugalmasabban adaptálhatná a civil életben, a gazdasági szférában már jól működő, kidolgozott minőségbiztosítási rendszereket, módszereket.

Ismert az úgynevezett teljes körű minőségbiztosítási rendszer, a TQM (*Total Quality Management*), amely tulajdonképpen vezetési filozófia, a szer-

³² Finszter Géza: A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete. Budapest, 2012, 42. o.

vezet olyan irányítási koncepciója, amelynek középpontjában a minőség áll, és a szervezet minden tagja részt vesz a minőségfejlesztési folyamatban.

Ennek a továbbfejlesztése az EFQM-modell, egy önértékelésen alapuló, nem előíró jellegű keretrendszer, amely a RADAR logikára épül³³, azaz a munkatársakat a folyamatban érdekelt félnek tekinti, figyelembe véve az ő elégedettségüket befolyásoló tényezőket is. A modell filozófiája szerint a kiváló eredményeket a folyamatok menedzselésével lehet elérni, amelynek alapja a vevői (esetünkben: ügyfél-) és dolgozói elégedettség, valamint a stratégiai szemléletű vezetés, amihez – a munkatársak képességeire figyelemmel – az erőforrások optimális kihasználása szükséges.

Az EFQM-modell működése/működtetése olyan folytonos változást, javulást, sőt a kompetenciák fejlődését előidéző rendszer, amely képes önmagát tovább generálni, miközben egyre jobb eredményeket ér el.

A közszféra, főként a közigazgatás számára dolgozták ki 2000-ben az Európai Unió támogatásával a CAF-modellt (közös értékelési keretrendszer), amelynek alapját az EFQM-modell adta. Alkalmazása lehetővé teszi, hogy a szervezet felmérje az erősségeit és meghatározza a továbbfejlesztendő területeket. A minőség javítása csakis szisztematikus, empirikus és tudományos alapokon nyugvó, jól strukturált folyamat alapján lehetséges, ami kizárólag valamely minőségbiztosítási modell alkalmazásával valósítható meg. Ha az ily módon kialakított innováció elmarad, az súlyos minőségromlást és hanyatlást hoz magával.

Figyelmet kell fordítani arra is, hogy a szervezet alaptevékenysége – a rendészeti feladatok ellátása, illetve az előbbi szemlélet alapján pontosabb így fogalmazni: a biztonság professzionális szolgáltatása – mellett a háttértevékenység (például adminisztráció, humánerőforrás-menedzsment, logisztika) döntően befolyásolja a rendőrség működését.

Összegzés

Az a tény, hogy a gyermekek kihallgatását is – az egyébként nyomozói és vizsgálói munkájukat professzionálisan végző – rendőrök, nem pedig gyermekvédelmi szakember, pszichológus vagy terapeuta végzi, azt igazolja, hogy a nyomozási eljárás során a büntetőjogi szempontok az elsődlegesek. A bizonyítékok beszerzése megelőzi a gyermek védelmét. Kívánatos lenne an-

³³ Forrás: AVIR (Adattáralapú Vezetői Információs Rendszer) fogalomtár.

nak a szemléletnek a befogadása és elterjedése, hogy a gyerek érdeke minde- nekfölött való. Nem várhatunk addig valódi eredményt, amíg a rendőrök gondolkodásmódjába ez nem épül be.

Amíg azonban a rendőrség munkájának mércéje az eredmény: azaz a bizonyítékok mindenáron való beszerzése, az, hogy az ügyben vádat emeltek-e, és elítélték-e az elkövetőt, nem pedig az, hogy a gyermek sorsába sikerült-e pozitív és értő módon beavatkozni, nem mondhatjuk azt, hogy jól végezzük a munkánkat.

Természetesen minden kommunikációs kompetencia vonatkozásában lehetséges és szükséges az egyes vezetők és általában a vezetők vizsgálata, de véleményem és tapasztalatom szerint a legsúlyosabb problémák, hiányosságok, illetve a legtöbb negatív hatást okozó következmények a meghallgatási készség, valamint a konfliktuskezelési és együttműködési készség terén fordulnak elő. Ezek kiküszöbölésére a képzésben rejlő, mindmáig kiaknázatlan lehetőségekre lehetne támaszkodni.

Hogy konkrét javaslatot is megfogalmazzak: például a 2013-ban megalakult Nemzeti Bünt megelözési Tanács 2014-re kiírt pályázati forrásainak hatékony és szakszerű felhasználása lehetne, ha sok olyan kolléga kommunikációs képzése is megvalósulna, akik az eljárások során potenciálisan gyermekkorúakkal találkoznak.

Ahhoz, hogy a gyermekkorúakkal való rendőri kommunikáció terén valamilyen szemléletváltás, fejlődés legyen érzékelhető, sajnos nem elég mindazokkal a gondokkal szembenézni, amelyekkel a dolgozatomban foglalkoztam. Ehhez sokkal szélesebb körű szemléletváltásra lenne szükség, az egész rendőrségi kommunikáció átfogó reformjára. A külsőre és a belsőre egyaránt. A jelenlegi helyzet javításának kulcsa a rendőrség kommunikációs stratégiájának kidolgozása: „... a kommunikáció területén a magyar rendőrségnél a fejlődés érdekében nem egyszerűen sok tennivalóra, de szemléletváltásra van szükség. A szabályozástól a mentalitáson át egészen a végrehajtásig alapjaiban kell megújítani a kommunikációt.”³⁴

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bayer József: Vezetési modellek – vezetési stílusok. Vinton Kiadó, Budapest, 1995

Cserép Attila – Molnár Katalin: A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja. *Rendészeti Szemle*, 2010/2.

³⁴ Cserép Attila – Molnár Katalin: A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja. *Rendészeti Szemle*, 2010/2., 41. o.

- Dézsán Imre:** Minőségbiztosítás. Nemzeti Tankönyvkiadó–Tankönyvmester Kiadó, Budapest, 2000
- Erdei János – Nagy Jenő Bence – Topár József – Tóth Zsuzsanna Eszter:** Minőségmenedzsment. Oktatási segédanyag a Vezetés és szervezés mesterszak számára. Budapest, 2010
- Finszter Géza:** Bizonyításelméletek a jog világában. *Rendészeti Szemle*, 2006/7–8.
- Finszter Géza:** A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében című kutatási programról készült összefoglalás. Budapest, 2005–2007
- Finszter Géza:** A települések és a helyi közbiztonság. *Magyar Rendészettudomány*, 2011/3.
- Finszter Géza:** 2011. évi kutatási jelentés. Belügyi Tudományos Tanács http://www.bmtt.hu/cuccok/letolt/rendtudtar/Finszter_kutatasi_jelentes.pdf.
- Finszter Géza:** A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete. Budapest, 2012
- Finszter Géza:** A rendőrség joga. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2012
- Gulyás László – Szende László:** A vezetésfejlesztés komplex vizsgálata. MÉM Mérnök- és vezető-továbbképző Intézet, Budapest, 1984
- Hebb, Donald O.:** A pszichológia alapkérdései. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983
- Ibolya Tibor:** Kihallgatási taktika a nyomozásban. [/http://ibolyatibor.atw.hu/sajat/3.pdf](http://ibolyatibor.atw.hu/sajat/3.pdf)
- Kaplan, J. Martin:** Children don't always tell the truth. *Journal of Forensic Sciences*, vol. 35, no. 3, 1990
- Krémer Ferenc – Molnár Katalin:** A szociális kompetenciák szerepe a mester szintű rendészeti képzésben. *Rendvédelmi Füzetek*, 2010/2.
- Krémer Ferenc – Molnár Katalin:** Előszó az integrált társadalomtudományi képzés c. tantárgyhoz. In: **Molnár Katalin:** Rendészeti kommunikáció vezetőknél. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007
- Merényi Márta:** Emlékezés és trauma. http://tanterapia.lapunk.hu/tarhely/tanterapia/dokumentumok/merenyi_marta___emlekezés_es_trauma.pdf
- Molnár Katalin:** Kommunikáció a rendvédelmi munkában. Jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára. Budapest, 2001
- Molnár Katalin:** Kommunikáció a rendvédelmi szervek munkájában. Jegyzet a Büntelmegelőzési szakirányú továbbképzési szak részére. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2004
- Molnár Katalin:** Rendészeti kommunikáció vezetőknél. MA tananyag. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007
- Molnár Katalin:** A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője I–II. *Magyar Rendészet*, 2008/4., 2009/1–2.
- Szamel Lajos:** A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Budapest, 1990
- Szentmiklóssy-Szabó Boglárka:** Gondolatok a gyermekkorú tanú kihallgatásának befolyásolhatóságáról. Debreceni Jogi Műhely, 2011/4. http://www.debrecenijogimuhely.hu/aktuális_szam/4_2011/
- Underwager, Ralph – Wakefield, Hollida:** Szeminárium a gyermekek elleni erőszak problémájáról. *Pszichoterápia*, 1997/2.

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve. COM(2011) 60.
A mentális és viselkedészavarok BNO 10 szerinti osztályozása. Globe Print, MPT Kiadó, 1994
A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe
AVIR fogalomtár Adattáralapú Vezetői Információs Rendszer http://www.felvi.hu/felsooktatasiimuhely/avir/fogalomtar/defmart!/DefMart/index.php/RADAR_modszer
Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-2617/2012. számú ügyben
Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17.

NEMZETKÖZI SZABÁLYOK, EGYEZMÉNYEK, OKMÁNYOK

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1951. évi egyezménye a menekültek helyzetéről
1966. évi nemzetközi egészségokmány a polgári és politikai jogokról
1966. évi nemzetközi egészségokmány a gazdasági, szociális és kulturális jogokról
Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2006. évi egyezménye a fogyatékkal élő személyek jogairól
Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről
Európai egyezmény a gyermek jogainak gyakorlásáról
Európai Szociális Charta
Az Európa Tanács egyezménye a gyermekekkel való kapcsolattartásról

VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK

Magyarország Alaptörvénye
1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről
1978. évi IV. törvény a büntető törvénykönyvről (hatályon kívül helyezve)
2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről
2013. évi CLXXVII. törvény a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről
1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2001. évi XVIII. törvény a személy- és tárgykörözésről
2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről

1991. évi LXIV. törvény a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről

149/1997. (IX. 10.) kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

331/2006. (XII. 23.) kormányrendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről

30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról

23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól

32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról

1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről

2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás az áldozatsegítő feladatairól

20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről

32/2007. (OT 26.) ORFK utasítás a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására